

Zenei naptár

Lutoslawski szerzői estje

„Erős vágyat érzek arra, hogy közöljek valamit zeném kerestül az emberekkel. Nem azért dolgozom, hogy minél több hívet szerezzek magamnak; nem meggyőzni akarok, hanem találni. Olyan emberekre szeretnék találni, akik lelki mélyén ugyanúgy érznek, ahogy én. Ezt csakis a legnagyobb művészi őszinteséggel érhetem el a zene minden részletében, a legapróbb technikai megoldásoktól kezdve a legtitkosabb mélységeig. Tisztában vagyok azzal, hogy ez az álláspont sok potenciális hallgatótól foszt meg, de akik megmaradnak, felmérhetetlen kincset jelentenek számomra. Ők állnak hozzám a legközelebb, ha nem is ismerem őket személyesen. Az alkotó tevékenységet tehát valamiféle lélekhaláshoz hasonlítanám; a »fogás« a legjobb orvossg a magány, e nagyon is emberi szenvedés ellen.” Witold Lutoslawski jegyzetfüzetének lapjairól olvashatjuk ezt a megindító önvallomást. És most itt volt a mester személyesen 1982. október 20-án, Szegeden. A Zenés Színházban tartott szerzői estjét maga vezényelte! A „lélekhalászat” pedig sikerült, bizonyította ezt az est folyamán többször felhangzó, kitartó, temperamentumos, őszinte vastaps: a közönség ráértett Lutoslawski zseniális művészetére, ami pedig nem is annyira magától értetődő folyamat.

A hetvenes évek derekán hirtelen felbukkantak hangversenypodiumainkon a Lutoslawski-művek, de azt azért sajnos ma sem mondhatjuk el, hogy zenekaraink gyakran játszanak. Irodalmat is keveset olvashatunk a komponistáról, hanglemezeinek sem vagyunk bőven. Ezért fokozott a jelentősége, amikor hazánk vezető együttesét, a Magyar Állami Hangversenyzenekart maga a szerző vezeti, irányítja, kompozíciónak érdekesítő világában.

Lutoslawski nemcsak századunk kiemelkedő zeneszerzője, hanem kiváló előadóművésze is; korábban zongoraművészként szerepelt. Most pedig karmesterként ismerhettük meg. Nem kötelezően természetes adottság egy komponistánál, hogy megalkotva művét, elő is tudja adni azt. Lutoslawski ebben is „formabontó”. Végtelen határozott, tiszta, világos mozdulatokkal, nem egyszerűséggel, eleganciával vezényel. Mozdulatai teljes szinkronban vannak a zenei hangzással, zenekarvezetése villámfényesen lényeglátó. Semmi elnagyoltság, semmi homály, a „káosz” is a rend korlátai közé igazított értelme van. Lutoslawski műveit a szerző vezénylésével hallgatni egyszerű, csodálatos zenei kaland.

Elsőként a *Novelette* hangzott el, a mester egyik legfrissebb, számunkra ismeretlen műve. Fantasztikus és jellemző módon, senkihez nem hasonlíthatóan tudja Lutoslawski a zenei kulminációkat feloldani. Úgy éreztem az öt tételéske során, mintha öt elvárásolt, függőfiall lezárt szobába kukkanthattunk volna be. A függöny felhúzdik, fényrel telik meg a kis szoba, rengeteg „látványos” van, s mielőtt magunkhoz térnénk a látomás okozta káprázattól, a fény fokozatosan kihuny, a függöny lassan visszahull, s csak szelétét „látom” ennek a különös kis világnak, majd egy vékony csíkot, s már ebből az utolsó, magára maradt egyszál hangszer pianissimókon „gurított lehelet” is. Így tudnám a zenei történet hatását legértékesebben befogni a szavak

gyeplőjébe. E mesteri visszafejlesztések csodálata mellett izlelgethettük az aleatorika minden különleges ízét, zamatát — az ÁHZ precíz, illúziót keltő tolmácsolásában.

A zenei ünnep izzását hevíttette Heinz Holliger oboaművész, aki feleségével, a kiválóan, odaadó művészi alázattal muzsikáló Ursula Holliger hárfaművésszel Lutoslawski 1980-ban készült háromtételű *Kettőverseny oboára és hárfára* című művét szólaltatta meg. Csak a legőszintébb elragadtatás hangján szólhatunk Heinz Holliger művészetéről! Ha addig barátokozni próbáltunk Lutoslawski kompozíciós módszerével, szoktattuk magunkat egyéni hangzásvilágához, kifejezőmódjához, most a versenyművel bele lehetett szeretni ebbe az izig-vérig huszadik századi műzikába; s a bájtal szerepét az oboaművész csodálatos interpretációja játszotta. Az a szépség, az az érzékenység, intelligencia, lelki gazdagság, ami Holliger oboahangján kifejezede jut, szavakkal aligha elmondható. Szinte hihetetlen, hogy ilyen tökéletességgel lehet játszani egy fából—fémből

készült hangszere. A hallgatónak olyan érzése támad, mintha az eszményi Muzsika öltött volna testet, a maga káprázatos szépségében, a művész oboájának hangjában. Eleven, él, lélegzik, hajladozik, rebben, száll fel-alá, eltorzul, elhal, újraéled, diadalmas ragyogásban tűndököl. A vonósokra és ütőre komponált zenekari anyag megszólaltatásában is kiváló partnernek bizonyult az ÁHZ.

Az idő „vasfogát” már kiálló, 1954-ben komponált *Concertóval* zárult a felejt-hetetlen est. E műre már lehet kis történelmi visszatekintésünk, s érezzük, hogy örökértékű remekmű, a hangszínkáprázat csodálata. Lutoslawski, mikor komponál, eleve hangszerezésben, hangszercsoportokban gondolkodik, tehát az a hangzás, hangszín, ami megjelenik fantáziájában, eleve hangszerhez kötött. A szédítően gazdag ritmika és zenei ötletgazdagság mellett Lutoslawski műveinek hangszín-gazdagsága is rendkívüli, s ennek élménykeltő megvalósításáról ismét az est zenekarát, az ÁHZ-t illeti a dicséret.

Berényi Bogáta

Pedagógusok köszöntése

Bensőséges ünnepséget rendezett tegnap, csütörtökön a Bartók Béla Művelődési Központban a városi tanács vb művelődési osztálya és a pedagógus-szakszervezet városi bizottsága. Az eseményen 50, 60 és 65 évvel ezelőtt végzett pedagógusoknak adtak át arany-, gyémánt- és vasdiplomákat. Balogh Gyuláné, Bátorfy Zsófia, dr. Csörtö István, Domonkos Ilona, Edl Istvánné, Fülöp Mihály, dr. Kardos Alajos, Kéri Imre Kálmán, Magyar István, Mihály János, Papp József, Páger Lajos, Szűcs Lászlóné, Tóth József, Waldmann Béláné, dr. Waldmann József és Turai

Kálmán arany-, Cserei Katalin, Fülöp Mihály, Miksa Jenőné, Pálvölgyi Ferencné, Reményik Istvánné és Körffy Andor gyémánt-, dr. Kabona Miklós, Kovács Ferencné és Zentay Ferencné vasdiplomát kapott.

Az idős pedagógusokat dr. Csanádi Géza, a városi tanács művelődésügyi osztályának vezetője és dr. Pap Jánosné, a pedagógus-szakszervezet városi bizottságának titkára köszöntötte, a Tömörkény István Gimnázium és Szakközépiskola diákjai ünnepi irodalmi-zenei műsorral, a Béke utcai általános iskola úttörői virágokkal kedveskedtek a jutalmazottaknak.

Pablito nővérei

Szabadkai művészek vendégjátéka

A SZERZŐ: Nicola Manzari olasz dráma- és filmíró 1909-ben született Bariban. Számos színpadi művét játszották hazájában és külföldön egyaránt. Szerdán este a szegedi Kisszínházban a Szabadkai Népszínház magyar tagozata Pablito nővérei címmel mutatta be eredetileg Salud című drámáját. A darab 1965-ben elnyerte az Olasz Drámaírók Szövetségének nagydíját.

A MŰ: Manzari a *spannyorsági polgárháború befejezését követő napok eseményeit* sűrű drámájában. Egy zárdáonthon a történetek színhelye. Az épület előtt ölik meg a fallangisták Pablitót, a nép költőjét, aki bár nem kap menedéket a zárdá főnökasszonyától, s a falak mellett hal hősi halált, ám a legifjabb apáca, Mária, kitépi a haldokló kezét közül az összegyűrt iratokat, melyekről azt hiszik, a szabadságharcosok névsora, pedig — mint a darab végén kiderül — „csupán” versek voltak. Bianca főnökasszony vezetésével mégis végsőkig őrizik ezeket az ereklyéket, mintegy hitet a szabadság szeretete, a győzedelmeskedő humánum mellett, a háború szörnyűségei, a testvérilkosság ellen. S a cordovai nővérek — bár rendjüket föl-oszlatták — a nép ajkán

Pablito nővéreiként éltek tovább, példát mutatta.

AZ ELŐADÁS: Virág Mihály, az újjvidéki színház rendezője vendégként állította színpadra Manzari két részes drámái játékát. Nem új dolog, hogy írók, színpadi szerzők egy-egy zárdá zárt világában igyekeznek fölmutatni az emberi élet próbáinak modelljeit. Az olasz szerző is ezt teszi, s ezt igyekszik megvalósítani színpadán a rendező is. Csak hogy a darab textúrája ellenáll az emberi érzések és gondolatok ütközésének.

Tudniillik valódi dráma csak ott szület, ahol hősvér emberek valódi érzései és gondolatai ütköznek egymással, s nem egy-egy eszmét téziseit deklarálják a szereplők. Pablito nővéreinek sajnos ez nem így történik, hisz, a zárdá apácai nem emberi életek, sorsok képviselői, hanem filozófiai alapművek bekezdéseinek fölmondói. Így aztán hiába a rendező következetes elképzelése, a jól funkcionáló és látványos díszletek tervező *Hupkó István*, a jelmezeket megálmodó *Jasmina Jesic* igyekezete, a Manzari-darab képtelen felvillanyozni a közönséget. A szereplők közül a főnökasszonyt játszó *Karna Margit*, s talán még inkább a helyettesét megformáló *Albert Mária* tehetsége és jó szándéka is kevés az

Színiélet Kolozsvárott

Janovics múltja, Harag jelene

2. Színházak környékén forgolódva, nem kell ahhoz éles szemű megfigyelő, hogy gyorsan kitapasztalja az ember: minden valamirevaló műhelyhez kocsmá is tartozik. Ha az épületen belül, munkahelyi klub a neve, ha ott nincs, lehetőleg a közelben keresnek valami hangulatos becsületsüllyesztőt a színészek, leöblíteni a farszto próbák porát, kibeszélni egymást. Nem is tudom, mi volt előbb, tyúk vagy a tojás dilemmája ez, a színházakat építeték kocsmaközlekre vagy fordítva, lényeg a lényeg, a kolozsvári magyar társulatok szomszédsgában ez bizonyos Vilmához címzett fogadó tölti be effajta rendeltetését. Zöldre meszelt fakerítésével, özvív korian patinás áporodottságával nevében őrizve az egykori tulaját, kinek vendéglátóipari bájaait imigyen örökítették halhatatlanságba a hűséges teátristák.

A kolozsvári színiátság múltja sem egvidős természetesen a mai épületekkel. Az első magyar társulata a Rédeyház báltermében játszott 1792. december 17-től, majd a vándorlások során előbb Pataky Sámuel soradta be, később Wesselényi lovardájában ütöttek tanyát, mígnem 1821-ben megépült a Farkas utcai színház, egyetlen ablakos falszelete ma is látható, a későbbi építkezők megőrizték a zeneralota oldalában. Ehhez a helyiséghez fűződik *Katona József Bánk bánjának* kálváriája, ide szólt az Erdélyi Múzeum pályázata, itt vezett nyoma a darabnak, amit 1834-ben már eljátszottak ugyan Kassán, de az utókor számára jószerivel említetlenül, hogy aztán a rákövetkező, 1835-ös esztendőben ebben a kolozsvári színházban, Szentpéteri címszerepével, eleven valóságában vegey revansos méltatlan hánykolódásaiért a Bánk bán. A Hunyadi tere, Fellner—Helmer szentélyébe 1905-ben költöztek át, miközben már javában készült a sétatéri színikör, igaz, nyári alkalmatosságok céljára: 1919

után ide vezetett útjuk a magyar teátristáknak, s kisebb megszokásokat leszámítva itt laknak azóta is. Az egykori deszkabódéra persze rá sem lehet ismerni már, többször bővítették, jó két évtizede vasbeton csontozatot, új homlokzatot kapott.

A sétatéri színikör épület-története a kolozsvári magyar kultúrhistoria külön fejezete, S ez a fejezet jórészt egy legendás névhez, a századforduló utáni szegedi színiátszából is emlékeztetesen részelt direktor, *Janovics Jenő* névéhez fűződik. Kinek máig eleven kolozsvári kultusza körülbelül *Vaszy Viktor* szegedi nimbuszával rokon, csak működésének ideje természetesen korábbi. A század elejétől mozikkal kísérletezett szerte Erdélyben, mi több, 1913-tól maga is filmeket kezdett gyártani. Egyebet ne említsék, itt forgatta két filmjét *Jászai Mari*, a Bánk bán meg a *Tetemreihást*, *Arany* balladájából, itt dolgozott *Korda Sándor*, kös-tolt a mesterségbe *Kertész Mihály*, s ennek a műhely-ünnepekként olyan sztárját, mint *Berki Lili*, *Janovics* a világháború végéig termelte a némafilmeket, bemutatónak építette a sétatéri színikört. Később az idetelepülő magyar színi társulat első igazgatója volt, a harmincas évekig, hogy aztán 1945 után röpké sóhajtsányira, gyorsan bekövetkező haláláig, ide térjen vissza (miközben — pusztán érdekességként hadd említssem — a háborús esztendőben az a *Táray* direktoroskodott, aki *Az ember tragédiájában* a szegedi szabadtéri deszkáira is föllépett a harmincas években).

És most már távirati stílusban: *Janovicsot Szentimrei Jenő*, majd egyebek között *Méliusz József*, *Marosi Péter*, az ötvenes évek elején *Tamás Gáspár* követte az igazgatói székből. De korábban tagja volt az egyik vezetői triumvirátusnak a jelenlegi főrendező *Harag György*, akit aligha kell ehelyütt bemutatni. Az elmúlt hetekben, hogy náluk szomszédoltam, viszonylag friss rendezését sikerült kifognom: *Labiche Olasz szalmakalapjából* gyűrt egészen eredeti, fürgeteges ritmusú, modern karakterű előadást. Szűnben beszélgettünk, kiderült, Üvidékre készült. Viszonylag hosszabb időre, de a kolozsváriakhoz hasonlóan maradt hűtelen. S ha már ilyen szépen összefutottunk, nem állhattam föleleveníteni a pár év előtti tárgyalásokat egy esetleges szegedi szabadtéri rendezéséről, mely zátonyra futott akkor többek között, mert — emlékszem rá — mintha ide-

genkedett volna a Dóm téri panorámaszínpadtól. Azóta sok víz lefolyt a Szamoson is, s bár nem szeretnék avatott színházi szakembereink dolgába kontárkodni, annyit sikerült kitapogatni, nem tart elképzelhetetlenek / egy ilyen vállalkozást, lennének ötletei.

Hogy milyen ereken táplálja a kolozsvári Állami Magyar Színház az ország kulturális vérkeringését, arról *Kötő József* dramaturggal órákig diskuráltunk. Tőle tudom, hogy a hatvanas évek virágkorát Harag mellett *Taub János*, *Szabó József*, *Rappaport Ottó* munkássága fényjelezte. Ekkor nyitottak például a haladó klasszikus nyugati dráma felé, s Kolozsvárra gyűlt az erdélyi magyar színiátság vezető társulata, mely primszerep később Marosvásárhelyre tevődött át, hogy oda ment Harag is, bár nem kisebb premierrel távozott, mint a *Tornyot választok*éval, amelyben Bisztrai statisztaszerepet vállalt. A hetvenes évek elejétől ismét pendülő kolozsváriakhoz 74-ben tért vissza Harag, pontosan azzal a Sütő-dramával, melyet Szegeden láthattunk tőle. Személye iránt tudniillik ugyanazért támadt nagy kereslet a Szamos partján, amiért az igazán jelentékeny rendezőegyhéniségekre: kétségtelen tehetsége páratlan pedagógiai érzékkel társul, jeles színészeket vonz, *Csikó András* például — akivel *Everac* darabjában találkoztunk Szegeden — szatmári sikerét hagyta oda érte, *Bencze Ferenc* Nagyváradról jött hozzá, de Harag hozta felszínre *Vadász Zoltán* igazi képességeit is. *Ha Paulay Ede* szerint a jó színház három generációs, a miénk csak kettő — panasolja a dramaturg. — Kevés a fiatal, *Panek Kati* és *Sata Árpád* mellé alig tudnék említeni.”

Arra viszont büszke, hogy a hetvenes évektől úgyszólván mindig sikerült nagy produkcióval előállniuk. *Bálint Tibor*, *Sánta ananok utcajának* (a *Zokogó majom* dramatizált változatának) premierje, *Titusz Popovics Hatalom és igazsága*, *Bornemisza* eredeti szövegű *Magyar Elektra*, a *Peleskei notárius*, *Csikó László* több országos díjat nyert *Óra háza*, az *Éjjeli menedékhely*, a *Titanic keringő* meg persze a Sütő-tetralógia kolozsvári bemutatói a romániai magyar színiátság csúcsteljesítményei. Annak a társulatnak tolmácsolásában, melynek boldog őse — ne feledjük — először szólaltatta meg színpadon magyarul a *Hamletet*.

Nikolényi István

Arany János-émlékiállítás

Arany János halálának 100. évfordulója alkalmából emlékkiállítás nyílt csütörtökön a Petőfi Irodalmi Múzeumban; megnyitót *Pozsgay Imre*, a Hazafias Népfőrtkára mondott. A múzeumban bemutatják Arany

János utókorra maradt hagyatékát, irodalmi és tárgyi emlékeket, felidézve ezzel a költő életét és munkásságát. A látogatók elé tárják *Domján Ferenc* grafikusművész svájci hagyatékából hazakerült 30 linóleummetsetét is, amelyeknek Arany művei voltak ihletői. (MTI)

Dél-alföldi paletta

A Dél-alföldi Néptánc Táncos Kodály Zoltán születésének 100. évfordulója tiszteletére Bács-Kiskun, Békés és Csongrád megye gyermek táncgyűtéseinek részvételével Dél-alföldi paletta címmel bemutatósorozatot szervezett. A harmadik programot holnap, szom-

baton délután 4 órakor tartják Orosházán, a művelődési házban. A műsorban a házigazdák mellett föllép a Szeged Táncgyűtése utánpótlás csoportja, a gyomai Körös menti Táncgyűtése és a szabadszállási helyőrségi művelődési ház gyermekegyüttese.